

NORGES HØYESTERETT

Den 18. april 2016 avsa Høyesterett dom i

HR-2016-00800-A, (sak nr. 2015/1805), sivil sak, anke over overskjønn,

Ing. K. Thidemann AS

A

(advokat Marcus Amdahl – til prøve)

mot

Verran kommune

(advokat Helge Morten Svarva)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Tønder**: Saken gjelder spørsmål om et overskjønn må oppheves som følge av et skjønnsmedlems inhabilitet, jf. domstoloven § 108. Spørsmålet er særlig om skjønnsmedlemmets tidligere kollegiale forhold til en person som på oppdrag fra eksproprianten hadde foretatt registrering og verdivurdering av den eksproprierte eiendommen, medførte inhabilitet.
- (2) Etter forutgående forhandlinger vedtok Verran kommune 28. november 2013 ekspropriasjon av eiendommen gnr. 7 bnr. 61 i Verran kommune. Skjønnsbegjæring ble tatt ut 30. januar 2014 med Ing. K. Thidemann AS ved styrets leder Karl Albert Prytz Thidemann og A som saksøkte. Inntrøndelag tingrett avhjemlet skjønn 14. oktober 2014. Forut for dette hadde Rita Woll og Tor Anders Sjøli, begge ansatt i konsulentfirmaet Norconsult AS (Norconsult), etter oppdrag fra Verran kommune, foretatt registrering og avgitt en verdivurdering av eiendommen, som ble lagt fram for tingretten.
- (3) Frostating lagmannsrett avhjemlet overskjønn 8. juli 2015. Registreringen og verdivurderingen ble også påberopt for lagmannsretten. Ett av skjønnsmedlemmene, Tor Skrove, hadde fram til 13. eller 31. mars 2015 vært ansatt i Norconsults avdeling i Levanger. Her var Rita Woll avdelingsleder og fagansvarlig for taksering, og hun var

dermed Skroves faglige overordnede da han sluttet i Norconsult i mars 2015. Sjøli, som møtte i tingretten som vitne og i lagmannsretten som sakkyndig vitne, var ansatt ved Norconsults avdeling i Steinkjer.

- (4) Kort tid etter at overskjønnet var avhjemlet, ble de saksøkte kjent med det kollegiale forholdet mellom Skrove og Woll/Sjøli. Hva dette besto i, er det redegjort for i et brev 24. juli 2015 fra skjønnsbestyreren for lagmannsretten til partenes prosessfullmektiger. Av dette framgår at Skrove siden 1. november 2001 hadde vært kollega med Woll, først i RG-Prosjekt AS – fra 1. november 2001 til 31. desember 2008 kalt RG-Holding AS – så med virkning fra 1. januar 2013 i Norconsult etter oppkjøp av RG-Prosjekt AS. Videre framgår at Woll fra 1. januar 2013 til mars 2015 var Skroves overordnede.
- (5) Ing. K. Thidemann AS og A har anket overskjønnet til Høyesterett. Anken gjelder lagmannsrettens saksbehandling – at Skrove som følge av det kollegiale forholdet til Woll var inhabil som skjønnsmedlem.
- (6) De ankende parter – *Ing. K. Thidemann AS og A* – har i det vesentlige gjort gjeldende:
- (7) Lagmannsrettens overskjønn må oppheves fordi skjønnsmedlemmet Skrove var inhabil.
- (8) Habilitetsspørsmålet må løses på grunnlag av domstoloven § 108, og det er den objektive siden av bestemmelsen som er avgjørende.
- (9) Det foreligger en rekke forhold som tilsier at Skrove har svekket tillit som skjønnsmedlem.
- (10) Sentralt er at han hadde en nær tilknytning til Norconsult gjennom ansettelse i 14 år. At ansettelsesforholdet var opphørt, har mindre betydning, siden dette skjedde bare kort tid før skjønnsforhandlingene fant sted. Han har i hele denne perioden arbeidet sammen med Rita Woll, som var den ene av de to som utarbeidet taksten. Woll hadde vært hans faglige overordnede siden januar 2013. At han var kollega med henne mens hun deltok i utarbeidingen av taksten, er særlig egnet til å svekke hans habilitet, tatt i betraktning at det bare var fire ansatte ved kontoret.
- (11) Av lagmannsrettens premisser framgår at taksten – som både gjaldt registrering av bygningsmassen og en verdivurdering – var helt sentral under behandlingen, samtidig som den var sterkt omstridt.
- (12) Det må legges til grunn at de ankende parter ville ha protestert dersom de hadde blitt oppmerksom på habilitetsgrunnene forut for skjønnsforhandlingene, jf. domstoloven § 108 andre punktum.
- (13) En samlet vurdering tilsier at det foreligger "særegne omstendigheter" som objektivt sett er egnet til å svekke tilliten til Skrove som skjønnsmedlem.
- (14) De ankende parter har nedlagt slik påstand:

"1. Frostating lagmannsretts overskjønn i sak 14-199033SKJ-FROS oppheves og saken hjemvises til ny behandling ved lagmannsretten.

2. De ankende parter tilkjennes saksomkostninger for Høyesterett."

- (15) Ankemotparten – *Verran kommune* – har i det vesentlige gjort gjeldende:
- (16) Spørsmålet for Høyesterett er om det foreligger "særegne omstendigheter" som er egnet til å svekke tilliten til Skroves uhildethet. Svaret beror på om det er faktiske forhold i saken som ut fra rettspraksis kan begrunne inhabilitet.
- (17) Det er Skroves forhold til de framlagte takstrapportene som anføres som grunnlag for habilitetsinnsigelsen – med andre ord hans tilknytning til et realbevis. Generelt er det å si at det kreves sterkere tilknytning til et bevis enn til en part før en dommer kan anses inhabil, jf. Rt. 1998 side 1132 på side 1136.
- (18) Det bestrides at hans tilknytning til Norconsult som tidligere ansatt, kan gi grunnlag for inhabilitet. Det er ikke påvist at denne tilknytningen har hatt noe å si for skjønnsresultatet, snarere tvert i mot. Mens Norconsult verdsatte eiendommen til 200 000 kroner, kom overskjønnet i to alternativer til en verdi av omkring 1,5 millioner kroner.
- (19) Norconsult hadde ikke noe spesielt forhold til Verran kommune. Kommunen var én av mange oppdragsgivere uten at den sto i noen særstilling. Selv hadde Skrove hatt to oppdrag flere år tilbake. Han hadde heller ikke hatt noen tilknytning til oppdraget med taksten for eiendommen gnr. 7 bnr. 61 i Verran kommune.
- (20) Siden Skrove ikke lenger var ansatt i Norconsult, hadde han ingen egeninteresse i Norconsults omdømme eller drift.
- (21) Han var ikke inhabil som følge av sitt forhold til Rita Woll som tidligere kollega, selv om hun var hans faglige overordnede. Det dreide seg om et helt ordinært og profesjonelt kollegaforhold, og han hadde bare i svært begrenset grad samarbeidet med henne.
- (22) Woll møtte ikke som vitne i saken. Det var således ikke en situasjon der Skrove kunne tenkes å unnlate å stille kritiske spørsmål av hensyn til Woll. Det var Sjøli som møtte i retten og redegjorde for taksten. Han var stasjonert i Steinkjer, og Skrove hadde aldri samarbeidet med ham.
- (23) At han var ansatt i Norconsult da taksten ble utarbeidet, tilsier ikke inhabilitet. Det var ingen kontakt mellom Skrove og Woll om oppdraget. Også i denne forbindelsen er det av betydning at taksten ikke var noe sentralt bevis i saken. Skjønnsresultatet viser at både tingretten og lagmannsretten har foretatt verdsettingen på helt selvstendig grunnlag etter befarings- og vitneforklaringer.
- (24) Siden habilitetsinnsigelsen kom i etterkant etter at overskjønnet var avhjemlet, kommer domstoloven § 108 andre punktum ikke til anvendelse, jf. Skoghøy, *Tvisteløsning*, 2014, 2. utgave, side 163.
- (25) Samlet sett er Skroves tilknytning til taksten som bevis i saken såpass fjern og avledet at den ikke er egnet til å svekke tilliten til hans upartiskhet, heller ikke sett fra allmennhetens ståsted. Det bør dessuten vises en viss tilbakeholdenhet med å statuere inhabilitet for et fagkyndig skjønnsmedlems forhold til personer i vedkommendes fagmiljø. Det kan ellers by på problem å skaffe nødvendig fagkyndighet til rettsprosessen.

(26) Ankemotparten har nedlagt slik påstand:

"1. Anken forkastes.

2. Verran kommune tilkjennes saksomkostninger for Høyesterett."

(27) *Jeg er kommet til at anken fører fram.*

(28) Eiendommen gnr. 7 bnr. 61 i Verran kommune er en eiendom som ligger i kommunesenteret Malm der Fosdalen Bergverk AS drev bergverksdrift fra 1906 til 1989, da selskapet gikk konkurs. Nye Fosdalen Bergverk AS ble opprettet og fortsatte virksomheten fram til 1997. På eiendommen står det en rekke bygninger fra bergverkstiden, som i de senere år har vært benyttet til annen virksomhet. Det var dette eiendomskomplekset som skulle verdsettes.

(29) Norconsult ved Woll og Sjøli utarbeidet først på oppdrag fra Verran kommune en rapport datert 13. juni 2013 som gjaldt kostnader ved utvendig rehabilitering og ved riving av bygningene på området. De utarbeidet så en rapport datert 2. september 2014 – etter at skjønnsbegjæringen var tatt ut – som omfattet registrering av bygningsmassen og en verdivurdering av eiendommen.

(30) Habilitetsspørsmålet i saken må avgjøres på grunnlag av domstolloven § 108 sammenholdt med Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 6. Domstolloven § 108 lyder:

"Dommer eller lagrettemedlem kan heller ikke nogen være, når andre særegne omstendigheter foreligger, som er skikket til å svekke tilliten til hans uhildethet. Navnlig gjelder dette, når en part av den grunn krever, at han skal vike sete."

(31) I Høyesteretts dom og kjennelse HR-2016-00681-A, avsagt 4. april 2016, gis det følgende redegjørelse for hvordan bestemmelsen skal forstås:

"(16) I Rt. 2013 side 1570 avsnitt 20 og 21 er kravene til dommerhabilitet oppsummert slik:

'(20) Domstolloven § 108 fastsetter at en person ikke kan være dommer i en sak hvis 'særegne omstendigheter foreligger, som er skikket til å svekke tilliten til hans uhildethet'. Dette innebærer for det første at det ikke må foreligge omstendigheter som gjør at dommeren ikke er i stand til å treffe en upartisk avgjørelse uten å skjele til irrelevante hensyn ut fra et subjektivt perspektiv. For det andre må det ikke foreligge forhold som knytter dommeren til en part på en slik måte at det for partene og allmennheten kan reises spørsmål ved dommerens upartiskhet. Denne objektive tilnærmingen - hvordan forholdet tar seg ut fra utsiden - har fått økende vekt i rettspraksis de senere årene, jf. Rt. 2011 side 1348 avsnitt 46. Dette har medført en innstramming av habilitetsreglene og innebærer at eldre praksis ikke alltid vil være veiledende for hva som er rettsstilstanden i dag. [...].'

(17) Domstolloven § 108 tolkes i samsvar med kravene etter EMK artikkel 6 nr. 1 og praksis fra Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD). I EMDs dom 17. desember 2015 *Kristiansen mot Norge* avsnitt 49 er den objektive testen oppsummert slik:

'Under the objective test, it must be determined whether, quite apart from the judge's conduct, there are ascertainable facts which may raise doubts as to his or her impartiality. This implies that, in deciding whether in a given case there is a legitimate reason to fear that a particular judge or a body sitting as a bench lacks impartiality, the

standpoint of the person concerned is important but not decisive. What is decisive is whether this fear can be held to be objectively justified [...].'

(18) Det avgjørende er altså om de særlige forholdene i saken etter en objektiv målestokk gir omverdenen rimelig og saklig grunn til å tvile på dommerens upartiskhet, jf. også Rt. 2015 side 975 avsnitt 13 med videre henvisninger."

- (32) I vår sak er det spørsmål om betydningen av at et skjønnsmedlem hadde et kollegialt forhold til en sakkyndig. I dette tilfellet ble den sakkyndige engasjert av eksproprianten for å avgi en skriftlig erklæring med verdivurdering av den eksproprieerte eiendommen.
- (33) At et skjønnsmedlem er å regne som dommer i domstollovens forstand, følger av domstolloven § 52. Som dommer plikter vedkommende å utøve sin dommergjerning upartisk og på en måte som inngir alminnelig tillit og respekt, jf. domstolloven § 55 tredje ledd.
- (34) Det er ikke anført at Skrove rent subjektivt har latt seg påvirke av sitt kollegiale forhold til Woll. Det er således utelukkende den objektive testen saken må vurderes ut fra.
- (35) Partene har poengtert at det ikke foreligger høyesterettspraksis med tilsvarende saksforhold som i denne saken. Det er jeg enig i. Fra teorien viser jeg spesielt til behandlingen av habilitetsspørsmål som følge av en dommers tilknytning til vitner eller sakkyndige i Skoghøy, *Tvisteløsning*, 2014, 2. utgave side 203. Om dommerens tilknytning til sakkyndig gir Skoghøy uttrykk for at denne – avhengig av sakkyndighetsspørsmålets karakter – lettere vil kunne føre til inhabilitet enn tilknytningen til vitner, siden en sakkyndig skal gi råd til retten. Jeg er enig i denne betraktningen.
- (36) Et eksempel på inhabilitet på grunn av kollegiale forhold finner vi i Rt. 1997 side 1318, der en psykolog ble ansett inhabil som fagkyndig meddommer i lagmannsretten i en barnefordelingssak der en psykolog som arbeidet i kontorfellesskap med vedkommende, hadde vært fagkyndig meddommer ved behandlingen i førsteinstansen. Som begrunnelse heter det i kjennelsen:
- "Etter Høyesteretts mening bør en som alminnelig regel unngå et forhold som det foreliggende mellom to fagkyndige dommere. Dersom det er det fagkyndige – psykologiske – skjønn i underinstansen som angripes, er det lite tilfredsstillende at det er kollegaen i kontorfellesskapet som skal være dommer i ankeinstansen."**
- (37) Uten at det er sagt direkte, er det faren for at dommeren lar seg påvirke i sin egen faglige vurdering av de overveielser og konklusjoner som kollegaen har kommet til som dommer i første instans, som begrunnet inhabiliteten.
- (38) I vårt tilfelle er det en kollegas faglige vurdering som sakkyndig av det som er gjenstand for overskjønn, som skal overprøves av dommeren. Det er således klare likhetstrekk mellom vår sak og saksforholdet i kjennelsen. Selv om tilknytningen til en sakkyndig ikke uten videre kan bedømmes på samme måte som tilknytning til en dommer som tidligere har truffet avgjørelse i saken, gjør det synspunktet som resultatet i nevnte dom bygger på, seg tilsvarende gjeldende.
- (39) Avgjørelsen må imidlertid bero på de konkrete forholdene i saken, noe jeg nå skal se nærmere på.

- (40) Jeg nevner innledningsvis at det forholdet at Woll ikke er rettsoppnevnt, men partsengasjert sakkyndig, ikke kan medføre at det skal mer til for inhabilitet. Snarere vil partsengasjeringen kunne styrke tilknytningen til den ene av partene, noe som gjør det særlig betenkelig at en kollega skal overprøve vurderingen.
- (41) At Woll ikke møtte i retten, må også være uten betydning. Den sakkyndige erklæringen kan ikke ses på som et "realbevis", jf. tvisteloven § 26-1 sammenholdt med § 25-6. Til illustrasjon nevner jeg at eventuelle falske opplysninger i taksten ville ha blitt omfattet av straffeloven 1902 § 166 om falsk forklaring for retten.
- (42) Av vesentlig betydning er det at den sakkyndige erklæringen tok sikte på den samme vurderingen som lagmannsretten skulle foreta, nemlig en vurdering av eiendommens verdi. I denne vurderingen inngikk ikke bare selve den økonomiske verdivurderingen, men også en vurdering av objektets tilstand, det være seg den påstående bygningsmassen, påstående anlegg, grunnen med videre. Lagmannsrettens premisser viser da også at erklæringen stod sentralt under forhandlingene. At selve verdivurderingen ikke ble fulgt av lagmannsretten, legger jeg mindre vekt på. Uansett vil den kunne etterlate spørsmål om den har virket inn på lagmannsrettens resultat.
- (43) Ved at Skrove og Woll hadde vært kolleger i 14 år og hun de siste vel to årene var hans faglige overordnede, må kollegaforholdet karakteriseres som relativt nært. At Skrove hadde fratrudd stillingen ved Levangerkontoret, har i dette tilfellet mindre betydning, siden dette skjedde bare to til tre måneder før skjønnsforhandlingene.
- (44) I tillegg kommer at det bare var fire ansatte ved kontoret. Høyesterett har i nevnte dom i sak HR-2016-00681-A behandlet den betydningen antall medarbeidere har for habilitetsvurderingen i kollegiale forhold. Saken gjaldt en lagdommers habilitet ved beslutning om ankenekting og beslutninger truffet under saksforberedelsen, når lagdommerens ektefelle var advokatkollega med en bistandsadvokat i saken. I sin drøfting viste Høyesterett innledningsvis blant annet til rettspraksis som viser at en dommer ikke er inhabil som følge av at vedkommendes ektefelle, samboer eller nært familiemedlem er ansatt eller partner i samme advokatfirma som en av prosessfullmektigene, forutsatt at det dreier seg om et større advokatfirma, og vedkommende ikke har hatt befatning med saken.
- (45) Om betydningen av de kollegiale forhold for habilitetsvurderingen uttalte førstvoterende i avsnitt 21:

"Betydningen av de kollegiale forhold – som det er vist til i disse avgjørelsene – har blant annet sammenheng med risikoen for uformell informasjonsflyt mellom kollegene. Sett utenfra må det antas at det kollegiale samarbeidet om faglige problemstillinger og saksrelaterte spørsmål i mindre advokatfirmaer og advokatfelleskap er tettere, og at risikoen for uformell informasjonsflyt derved er større, enn i Økokrim og et advokatfirma av den størrelse som avgjørelsene fra 2004 og 2009 omhandlet. Det ligger da også nærmest implisitt i de tre avgjørelsene jeg har vist til, at resultatet kunne blitt et annet dersom det var tale om et mindre advokatfirma eller advokatfelleskap."

- (46) Den aktuelle saken gjaldt et kontor med tre advokater, og Høyesterett konkluderte med som et alminnelig utgangspunkt at en dommers tilknytning gjennom den nærmeste familie eller samboerskap til et så lite advokatkontor vil medføre inhabilitet. Dette trekker i retning av inhabilitet også i det tilfellet vi står overfor.

- (47) I vår sak er det på det rene at Woll deltok i registreringen og utarbeidet verdivurderingen mens Skrove var ansatt ved Levangerkontoret.
- (48) I Rt. 2009 side 1662 tok Høyesterett stilling til habiliteten til en dommerfullmektig som administrerte en straffesak i tingretten, og som hadde vært påtalejurist i politidistriktet mens saken var under etterforskning der, omkring fem måneder tidligere. Han hadde ikke selv hatt noe med saken å gjøre, og det var heller ikke noe som tydet på at han var partisk eller forutinntatt. Som i vår sak, måtte avgjørelsen bero på "hvordan det hele tar seg ut – fra siktedes ståsted og for den alminnelige observatør", jf. avsnitt 10.
- (49) På samme måte som i HR-2016-00681-A var det risikoen for at saken eller siktede hadde vært omtalt i formelle eller uformelle sammenhenger, eller at dommeren på annen måte hadde fått kunnskap om – eller oppfatninger av – saken eller siktede som begrunnet at dommerfullmektigen var inhabil.
- (50) Tilsvarende betraktninger gjorde seg gjeldende i Rt. 2010 side 234, avsnitt 8–11, og Rt. 2011 side 1133, avsnitt 28.
- (51) Situasjonen som tilsa inhabilitet i Rt. 2009 side 1662 er relativt lik forholdene i vår sak, idet et saksforhold av betydning for rettens avgjørelsesgrunnlag – i den saken etterforskningsmaterialet som tiltalen skulle baseres på, i vår sak en sakkyndig verditakst framlagt i et skjønn – var utarbeidet av dommerens kollega mens vedkommende ennå var ansatt ved virksomheten. Muligheten for informasjonsflyt som i dommen var avgjørende for habilitetsvurderingen, gjør seg tilsvarende gjeldende i vår sak. Når man så tar i betraktning at det gjaldt en arbeidsplass med svært begrenset antall ansatte, og det nære kollegiale forholdet mellom Skrove og Woll, er det ikke tvilsomt at Skrove var inhabil som skjønnsmedlem.
- (52) At Skrove var inhabil innebærer at lagmannsretten ikke var riktig sammensatt, noe som er en absolutt opphevelsesgrunn, jf. skjønnsprosessloven § 2 sammenholdt med tvisteloven § 30-3 første ledd, jf. § 29-21 andre ledd bokstav b. Dette innebærer at lagmannsrettens overskjønn må oppheves med den virkning som følger av tvisteloven § 29-24.
- (53) Ing. K. Thidemann AS og A har vunnet saken og skal etter lovens hovedregel tilkjennes sakskostnader for Høyesterett. Advokat Amdahl har inngitt omkostningsoppgave som med tillegg av merverdiavgift utgjør 185 731 kroner. I tillegg kommer ankegebyr med ~~24 600~~ 20 640* kroner, tilsammen ~~210 331~~ 206 371* kroner.
- (54) Jeg stemmer for denne

D O M :

1. Frostating lagmannsretts overskjønn i sak 14-199033SKJ-FROS oppheves.
2. I sakskostnader for Høyesterett betaler Verran kommune til Ing. K. Thidemann AS og A ~~210 331~~ 206 371* – tohundreogsekstusentrehundreogsyttien – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.

- (55) Dommer **Webster:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (56) Kst. dommer **Sæbø:** Likeså.
- (57) Dommer **Ringnes:** Likeså.
- (58) Dommer **Matningsdal:** Likeså.
- (59) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. Frostating lagmannsretts overskjønn i sak 14-199033SKJ-FROS oppheves.
2. I sakskostnader for Høyesterett betaler Verran kommune til Ing. K. Thidemann AS og A ~~210 331 206 371~~* – tohundreogsekstusentrehundreogsyttien – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne dom.

Riktig utskrift bekreftes:

* *Rettet 27. april 2016, i medhold av tvisteloven § 19-8.*

Magnus Matningsdal
(*sign.*)